

Perarnau dedica moltes pàgines a exposar i esbrinar el paper de *speculator* que Arnau atribueix a alguns cristians profètics i que s'atribueix a si mateix dins l'Església. El temà serà reprès en AVOTHO VI, quan sigui editat el tractat *De mysterio cymbalorum*, de manera que no ha estat objecte d'AVOTHO V dir l'última paraula sobre els *speculatores* i el seu estatut dins l'Església, encara que hom endevina que la posició presa per Arnau variarà poc. Les moltes pàgines de Perarnau responen al fet que la figura del *speculator* és original, de tall més aviat heterodox i encaixa difícilment en la doctrina eclesiàstica sobre les fonts de la Revelació. D'aquí la preocupació per a dibuixar amb precisió aquesta figura arnaldiana, on possiblement s'amaga una de les claus per a interpretar la manera com es veia a si mateix i el sentit del que va pretendre Arnau de Vilanova amb la seva literatura espiritual. Si abans ens hem permès de parlar d'Arnau emprant el mot «manipular», la qüestió de l'estatut del *speculator* és clau per a determinar si Arnau manipulava o no, si tenia —i podia tenir—, en fer-ho, la consciència ben tranquil·la o no; i això es diu independentment, perquè aquest seria un problema que depassa el cas d'una consciència individual, de les causes objectives que van dur a l'emergència, a la consolidació i a la ulterior evolució del rol i de la figura del *speculator*, tant en la polèmica sobre l'adveniment de l'Anticrist preconitzada per Arnau, com en les polèmiques que van esclatar més tard, durant el pontificat de Joan XXII i la persecució d'espirituals i beguins.

Potser no sigui sobrer dir que en la *ratio editionis* Perarnau dóna més que una llista dels manuscrits que transmeten el text del *De tempore adventus Anticristi* (122-127). Dels tretze manuscrits, el BAV Borgh 205, el París ms. lat. 3708 i el 14726 reben un plus d'atenció. El Borgh per tal de remarcar que el seu compilador no fou Arnau, els altres dos perquè transmeten el primitiu *De adventu Anticristi*. El BAV, vat. lat. 3824 és objecte d'atenció pel que fa a la auto-bibliografia d'Arnau fins a 1305 en l'apèndix I de la primera part. El *stemma codicum* apareix més avall (168).

Rarament un text català ha tingut un estudi com el que avui comentem. Són molts anys de recerca, de formular, proposar i tornar a formular problemes i preguntes; són molts anys també d'acumular informació i d'analitzar amb paciència cadascun dels aspectes que han confluït en la gènesi de cada obra arnaldiana. Els volums d'AVOTHO dels quals Perarnau ha assumit la responsabilitat formen ja un conjunt sòlid d'aproximació a i interpretació de l'obra espiritual d'Arnau de Vilanova. A més, en les pàgines d'AVOTHO V hi glateix de forma clara la preocupació perquè el treball prossegueixi en els volums vinents amb la mateixa atenció i exigència de rigor desplegats en els tres publicats fins avui. L'acumulació de tot el que fins ara ha estat possible de saber sobre l'activitat literària d'Arnau, compresos alguns aspectes que seran objecte d'estudi més endavant, com és ara l'apèndix I de la primera part, delata la voluntat de marcar el territori de l'obra arnaldiana amb tota l'amplitud possible, a desgrat de les repeticions, insistències i reiteracions que en puguin resultar. Podria ésser que una tal ambició, reflectida també en alguns dels canvis metodològics que hem assenyalat en aquesta obra de Perarnau, obeïssin a la intenció de proposar un model de treball standarditzat per als curadors dels onze volums previstos de l'edició de les AVOTHO. En aquest cas, ens trobaríem davant un volum que no solament ofereix un estudi vast i dilatat i l'edició crítica d'un text arnaldianà, ans també una proposta programàtica de treball per als anys a venir.

Jaume de Puig i Oliver

GUILLELMUS DE ARAGONIA, *De nobilitate animi*. Edició de William D. PADEN i Mario TROVATO (Harvard Studies in Medieval Latin, 2), Cambridge (Mass.) i London, Harvard University Press 2012, 196 pp.

El text original llatí i la traducció a l'anglès de l'opuscle de Guillem d'Aragó ocupa les pàgines 58-112. L'estudi inicial s'ocupa sobretot de defensar que l'autor era un 'aragonès' del

Regne d'Aragó i per si encara en poguéu restar algun dubte, la fotografia de la sobrecoberta ofereix un detall de Daroca.

No crec que l'autor fos tan resolutiu, quan en el colofó (actual p. 112) s'identifica amb la frase "Willelmus, medicine magister, // regis Arrogonie de dicione fuit": era, doncs, de la 'ditio', és a dir de la 'soberania (és a dir, de la Corona)' d'Aragó, que no es limitava al Regne d'Aragó; i trobo a la pàgina 94 (cap. XV, 5), usat dins el text de mestre Guillem el mot 'femella' en el sentit de 'mulier o 'faemina' i em plauria de saber si aquella era realment la paraula aragonesa emprada aleshores dins el Regne d'Aragó en el sentit indicat. O potser mestre Guillem d'Aragó era un aragonès de la Franja (actualment i oficialment de llengua 'lapao', però aleshores i ara realment de llengua catalana), per tant, de l'antic bisbat de Lleida. Un extrem que resulta clar en el llibre és el fet que, tot i ésser del regne d'Aragó s'havia impregnat de cultura occitana, tal com les freqüents citacions de versos de trobadors demostren (XV; 35-45); la mateixa lletra reial a les autoritats de Daroca, obligant-les a tornar al seu mestre Guillem (és l'autor de l'opuscle?) els béns que li havien segrestat amb motiu de la darrera guerra (la dels nobles de la Unió Aragonesa favorables a la Croada contra el rei Pere el Gran) demostra que el metge s'havia posat a favor del rei i contra la Unió, i que per això les autoritats de Daroca li havien segrestat els béns (14).

Mestre Guillem d'Aragó hauria viscut i escrit en el pas del segle XIII al XIV, seria, doncs, contemporani de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova i la possible comparació d'aquest *De nobilitate animi* amb títols més o menys paral·lels dels dos esmentats (com és ara la *Vita coetanea* del primer o el *Tractatus de prudentia catholicorum scholarium* del segon) augmenta l'interès del de mestre Guillem; ell, en efecte, ens diu que la 'nobilitas domini' o noblesa de senyoriu ha de consistir en un "rationale regnum, ex quo ratio et pax inter subditos conservatur"; les seves referències a la *Biblia* es limiten a recordar qualche frase dels llibres sapiencials de l'Antic Testament i, per si calgués, un petit conjunt de frases d'altres pàgines ens acaben d'assenyalar per on van els trets: "...hic magis naturaliter est loquendum" (86, cap. XI, 19); afegim-hi la pregunta: "utrum mulier sit ita nobilis sicut vir" (88, XII, 1), amb la resposta que són "proportionaliter nobiles, non equales" (90, XII, 10; i 96, XVII, 4): ell, doncs, en el seu opuscle, intenta de presentar una doctrina entre pedagògica i política, diguem que filosòfica i per res teològica, sobre la 'noblesa' personal tant d'home com de dona, no pas sobre l'atorgada amb una decisió sobirana, compatible amb la més baixa barroeria, tal com els 'nobles' contemporanis demostraven sempre que calia.

Els editors no semblen tenir idees gaire objectives entorn de certs extrems, que haurien de revisar, com per exemple quan a les pàgines 10-11 ens fan saber que, com a conseqüència d'un casament del 1137 els reis d'Aragó esdevingueren comtes de Barcelona, que era la capital de Catalunya: però resulta que en virtut d'un casament cap rei d'Aragó no esdevingué comte de Barcelona, per la senzilla raó que el 1137 no existia cap rei d'Aragó, perquè el darrer, Alfons el Bataller ja s'havia mort per acció de guerra davant Fraga i deixà el regne als ordes militars, els quals es posaren d'acord amb el comte de Barcelona i li cediren els drets al regne, però aquell comte, Ramon Berenguer IV, mai no es volgué ni intitular 'rei d'Aragó' ans només 'princeps Aragonensis' i amb ell, comte de Barcelona, ja sobirà del regne d'Aragó i d'altres, sorgí la 'Corona d'Aragó', que abans no tenia raó d'existir, perquè amb el sol Regne d'Aragó, no hi havia de què fer sorgir una 'corona'; fou la suma de les dues sobiranies en el comte de Barcelona, Ramon Berenguer IV, allò que constituí la 'Corona d'Aragó'. En la pàgina 35, després d'haver-nos recordat que fins a Ausiàs Marc no hi hagué poesia plenament en català perquè l'anterior era en occità, també ens innova que la prosa en català hauria comparegut durant el segle XIV. El responsable d'aquesta afirmació, possiblement el senyor Paden, ens hauria de dir en quin temps escriví Jaume I el *Llibre dels fets*, atès que morí el 1275; o en quin any posa la traducció catalana a partir de l'àrab del *Llibre de contemplació* de Ramon Llull, text que el colofó de la còpia conservada a l'Ambrosiana de Milà ens informa (amb el permís del senyor Paden, és clar) que fou acabada de copiar l'any 1280; i abans que canviés el segle, Ramon Llull seguí escrivint i

publicant llibres en català. I com que es tracta d'escrits datats, el senyor Paden podria mirar en els tres volums i escaig dels *Acta Aragonensia* de Heinrich Finke, quanta documentació escrita en llengua catalana hi ha datada abans del primer de gener del 1301, en què començava el segle XIV i quanta en aragonès

Diré, per acabar la present presentació, que el text llatí, transcrit del manuscrit *lat. 16089* de la Bibliothèque Nationale de França a París, es llegeix sense entrebancs i que, doncs, la present edició també participa si no de la 'nobilitas animi', si de la 'nobilitas textus'. Benvinguda!

Josep Perarnau

Josep AMENGUAL I BATLE, *El bisbe ermità de Miramar, Jaume Badia, exponent del lul·lisme mallorquí del segle XIV* (Publicacions del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, núm. 45), Palma de Mallorca 2011, 60 pp.

Crec no equivocar-me si considero que aquest escrit de l'amic Amengual és destinat a omplir (o, almenys, a començar d'omplir) el buit, que durant els cent-cinquanta anys, que van del 1299 al 1450, trobem a les Illes Balears en relació al lul·lisme, car, després que el nostre polígraf abandonà París a mitjan estiu del 1299 corrent a Mallorca perquè havia rebudes males notícies sobre el futur que ell podia esperar de l'escola per a missioners de Miramar i ell tallà en sec, sense acabar-lo, el *De principiis philosophiae complexae*, "praeoccupatus per Studium Arabicum", tal com confessa ell mateix en el colofó del llibre esmentat, en convèncer-se que ell no podia fer res d'eficaç a fi de salvar el dit 'studium', marxà de Mallorca i no hi tornà a posar els peus fins passats deu anys en què s'hi féu present per acomiadar-se dels seus, fer testament i deixar ben clar allò que calia fer amb tota la seva producció bibliogràfica

L'amic Amengual ha considerat que el camí per a omplir aquell segle i mig era el de conèixer i aplegar sobretot en les monografies dedicades a la majoria de poblacions mallorquines, les notícies ben documentades sobre els ermitans (i ermitanes) que aquells decenniis habitaven les capelles dels tocoms muntanyencs sobretot de l'illa de Mallorca; d'un parell d'ells consta que posseïen el *Llibre de contemplació* (fra Jaume Canet i fra Nicolau Torrella: 29-30) i això vol dir que uns quants d'altres, dels quals no tenim notícia, també l'havien volgut posseir. La gran prova, però, d'una existència i presència somorta, però vigorosa, del lul·lisme a Mallorca, fou l'evangelització i primer establiment de l'Església a les Illes Afortunades a mitjan segle XIV per obra bàsicament de missioners lul·listes mallorquins (27); ja sabem que el resultat d'aquell treball pacífic fou capolat per la invasió bèl·lica a les Canàries des del regne de Castella a finals d'aquell segle.

Potser la dispersió de les ermites per les muntanyes mallorquines fou en part causa de la dificultat de veure el lul·lisme mallorquí com un conjunt, tant aleshores com ara, dificultat que potser es manifesta en una valoració com la següent: "cau dins la probabilitat que aquella comunitat de tretze ermitans... es fessin escàpols a la repressió que patien a Mallorca els espirituals en temps de Jaume III, fins que la seva situació va canviar al llarg del regnat de Pere III" (28). No sé si tots els possibles lectors recorden que Jaume III era un rei de la dinastia feudal de Mallorca i Pere III era el rei sobirà de tots els regnes i terres de la dinastia de Barcelona.

Amb el parell de línies acabades de transcriure l'autor ha col·locat l'índex de la seva mà en un problema que ni el mateix mestre Ramon no s'atreví a tocar i per això la seva *Vita coaetanae* deixà aquests anys en blanc. Un dels grans problemes en la biografia de Ramon Llull és aquest: "Què havia passat en la relació de mestre Ramon amb la Casa de Mallorca que, havent començat de forma plenament satisfactòria fins al cofoisme els anys immediatament posteriors al *Llibre de contemplació*, les coses a l'estiu del 1299 es presentessin tan malament que trobant-se Llull a París, ell temés per la supervivència del 'Studium Arabicum' i saltés com esperitat a Barcelona i a Mallorca, sense que li fos possible de parar la sentència de mort contra Miramar?"